

так, це воно. Проза Лотоцької не народницька, однак вона впритул підходить до відповіді на запитання, що ж згладило, що в масштабах народу перекрило наше соціальне сирітство — радянське та пострадянське? Оце інакше, нерадянське спілкування, взаємне піклування старих і малих, відносна безпека і свобода щоденних пригод, маленьких ризиків і відкриттів дитини на селі, та (не)уважне, нібито принагідне переймання досвіду, як-от у новелі «Грибна дипломатія». У Центральній Африці є приповідка, що добру дитину ставить на ноги не мама з татом, і не бабуся, її виховують усім селом. Яке село — таке й виховання.

Без освіти, без знання «великого світу», уявляючи, що Суецький канал — то такий Селець за канавою, ці поліщуки насправді дуже глибокі, сковородинські. І дуже солідарні з людьми в потребі. «Не розумію я тих твоїх тернетув. А без добрих сусідів ніяк. Оньо ж колісь виратовалі Нехайчикув із беди». Герої світяться внутрішнім світлом, та світло це неяскраве, тихе, його ще треба розгледіти й донести. Воно затухає, гасне, щоб потім розгорітися знову — переходить з новели в новелу і з серця до серця. День-денно і ніч-нічно. Не знаю, чи вам спадало на думку, що ці історії нам д о в і р и л и, тому з ними треба бережно, обережно. Бо це велика душевна робота — писати такі книжки й читати їх.

Ірина Старовойт

Двадцять четверте

На кухні задзвонив мобільний. Кризь сон почула:

— Зрозумів, виїжджаємо.

Відчинилися двері до спальні.

— Вставай.

— Війна?

— Війна.

Я встала, вмилася. Одягнулася. Подумала, що треба взяти змінну білизну. Десь хвилину вибирала труси, бо до рук попадали мереживні, а мереживо й шанці якось не в'язалися. Поглядом зачепилася за вишиту сорочку. Зняла. Святкуватиму перемогу, чи похоронять, як буде можливість, у ній. Поки складала — пригадала, що у тривожній сумці на службі лежить давно протермінований сухпай — так і не замінила. От курва... Ну, нічого, як каже тато, від голоду ще ніхто

не всрався. Думка, що можна якісь продукти взяти вдома, до голови не постукалася. За мить уже виходила з квартири. Ключі холодили долоню, по-діловому прицмокували язички в замках.

А я вже так зачиняла двері. У дві тисячі чотирнадцятому в Криму. Плакала. Гірко. Хоч тоді й не стріляли — страх був. І розпач. На кілька секунд завмерла, прислухалася до себе: страху нема, розпачу — теж, плакати не хочеться. Так, можливо, і цих дверей я вже ніколи не відчиню. Ну що ж, значить, не відчиню...

Місто лише починало прокидатися. Ми їхали порожніми вулицями. Втомлено блимали вивіски. Світлофори стрічали все більше червоним. Чоловік сердився. Я ж очима вихоплювала вікна, що вже світилися. Цікаво, чим зараз займаються люди, які щойно дізналися про бомбардування Києва? Ну так, війна у нас взагалі-то вже вісім років, але для більшості вона видавалася далекою, ніби й не справжньою. Особливо для тих, хто не має у родині військових. Хто не знає, що таке ротація на Схід. І як це — чекати щодня дзвінків зі словами «все добре, живий-жива». А тепер і сюди, на Захід, може прилетіти. І москаль на танку приїхати може. Вони це розуміють?.. Вони виїдуть з міста чи боронитимуть його?..

Фари висвітили ворота військової частини. Вийшли вартові у повній бойовій:

— Слава Україні!

— Героям слава!

Показуємо документи.

— То що, таки попер той чорт лисий? — ховаю посвідчення і зазираю у сірі очі хлопчиська, даючи зрозуміти: ми тепер усі у великій справі — від строковика до генерала. Вартовий раптово усміхнувся.

— Путін — хуйло!

У ранкове небо 24 лютого розлого полетіло:

— Лала-лала-лала-лала-лаааа...

Богом бути боляче

Талимон щойно вбив сина. Єдиного. Їхав убити Тихона Шамату, а занастив Іванка. Он він лежить на лаві. Оченята розплющені, погляд застиглий, налякано-здивований. Рученька звисає долу. Її час від часу цілує батько-вбивця. Сидить на долівці, обіпершись об лаву плечем, і мовчки дотуляє збілілі вуста до таких же пальченьат. Хата німує. Скільки минуло часу відтоді, як Талимон переступив поріг і, обійнявшись із усіма домашніми, ухопив сина руками за голівку й нетерпляче підняв, щоб поцілувати, — не скаже ніхто, бо навіть годинник зупинився. Малий крикнув, дивно сіпнувся — і все...

Посеред кухні стоїть Луця. Руки перехрещені на грудях, пальці вп'ялися в плечі. Голова закинута догори, по запалих щоках рясно котяться сльози.

— Як ми тебе ждали, — нарешті виривається в неї з грудей. — Як ми тебе ждали.

Зіжмакані слова розправляються в гнітючій тиші та пливуть до прочинених вікон.

— І ти, дякувати Богу, живи приїхав... А навушо ж смерть за плечима прив'юз, га?! — жінка зривається в голоси.

— Ану цить! — шипить на неї старий Никанор. — Цить, кажу! Слухайте сюда. Скажемо, що посаділи Йванка в люльку, щоб погойдать, одвернуліса на мінутину, а дітя на матузках уже завісілосо. Скажемо так, бо його знов у тюрму запрут.

— Тепер хоть є за вушо, — ледь чутно мовить Талимон.

— Мовчи! Антосе, лізь на вишки й достань люльку. Повісіш зразу пуд балку. Я поїду скажу председателю, що случилося, і треба труну зробіть. Добре, що девчат нема. Всьо, тепер можете голосіть.

Никанор виходить у двір, обережно зачиняючи двері, ніби в хаті сплять. Прямує до шляху. «І де ж гетого Талімона доля ходіт-бродіт?» — розпач шматує батьківське серце. «Все не як у людей. Родівса всьой сіні, аж чорни, думалі вмере — виходілі. Був малим, лоша в руді копитом брикнуло, всі ребра поламало — вижив. Парубковав, у буйци так латіною голову розвалілі — з того світа витягалі. Женіца пора — мало не дітя вибрав: Луцю штирнадцатілітню, круглу сіроту, ні

куска поля, ні полотна — прийняли. В гармею забрали. Раненіє в руку, слава Богу, сквозне. На гинчому б як на собаки зажило — гетому п'ятерню одбаталі. Комісовалі. Пришов додому — совети секретаром поставилі. Тут же ж хлопци з лісу: "Начальство — зерна дай!" Не змуг по-тіхому даять. Шамата вздрив. Десеть літ Сібіру. Дождаліса, а вун у хату ступив — і сина вбив. Не хотів, понятно, так вишло. Але ж...»

— Доброго здоров'я! Кажут, у вас радість велика — Талімон із Сібіра вернувса. Пождіте мінутіну, дорогу вам з повним ведром перейду, — сипала словами, наче горохом, і сама схожа на горошину сусідка.

— Приїхав, Єво. Радість. Але й беда в нас велика — Йванко вдавився. Запутавса в матузках од люльки. Акурат Талімон у хату ступив... Не вратовалі...

— Ох! Бог при мні, при души моєю!

Єва не то поставила, не то випустила з рук відро і рвучко перехрестилася. Воно глухо вдарилося об зелений моріг, хлюпнуло зимною водою жінці на ноги.

— Пойді, поможи моїм бабам, але? Обид зготовить, малого помить-вобрать.

Чоловік почвалав селом далі, а Єва перекотилася через шлях і голосно, ще й Никанор почув, повіла своїм, яке в Гульчиних горе.

Талімон розтягнув зав'язку на мішку і став діставати гостинці. На стіл лягли пакунки з сукенками для дочок, відріз дорожнього креп-шифону для дружини,

вовняна хустина для матері, цигарки для батька й іграшка для Іванка. Коник на коліщатку з довгою ручкою. Задушливими ночами в поїзді, щоб жоден один не підгледів його думок, чоловік уявляв, як син котить іграшку битим шляхом перед хатою. Коник хитає головою від швидкого руху, а Іванко сміється дзвінко та все: «Ііі-го-го! Ііі-го-го!» Усміхався в темноту. Подумки гладив біляву голівку. А потім змурнів. Надовго.

— Тут на дні моя одежа гразна...

— Ніхто тобі її зареки полокать не буде — покуй-нік у хаті! — обірвала Талімона мати.

— Я й не прошю... І так висохнуть не вспіє... Хотів сказать, щоб не чепалі. Луце, дай чисту сорочку і спудні.

Дружина поралася біля кухра* — перебирала одяг сина. Почувши своє ім'я, підняла голову. Погляд невидючий, розгублений. Не розуміла, чого від неї хочуть. Удруге не просив — мовчки вийшов із хати.

У повітці, що кособоко ліпилася до стайні, була захована гвинтівка. З неї всі роки таборів Талімон цілився в Шамату. Знімав із запобіжника та пускав кулю в груди сексота й гниляка. І це все зі словами, які міг повторити й уві сні. Нині говорити не хотілося. Дістав зі сховку згорток. Чи не заіржавіла? Ні. Жодної рудої

* Кухро — скриня.